

Altres museus

Museu Marítim de Mallorca, el naixement d'un museu a principis del segle XXI

Albert Forés Gómez

Director gerent del Consorci Museu Marítim de Mallorca

El Consorci Museu Marítim de Mallorca es constitueix a finals de l'any 2017, se n'aproven els estatuts el gener de 2018 i, tot seguit, s'hi obre un procés de selecció per a la direcció, que conclou el juliol de 2018. A partir de llavors, comença a navegar un projecte de museu que beu de diferents fonts:

- L'existència d'un antic museu marítim a Mallorca, el Museo Marítimo Baleares, fundat l'any 1951 pel Movimiento i tancat per reformes l'any 1972. Aquest museu s'ubicava a l'edifici del Consolat de Mar, vinculat al comerç naval de Palma. L'any 1972 s'hi va iniciar un conjunt de reformes que va requerir que es desmuntés aquella primera col·lecció, cosa que va comportar-ne la dispersió, de manera que va quedar arraconada en diferents espais. L'any 1974 es va crear l'Associació d'Amics del Museu Marítim de Mallorca, encapçalada per Xavier Pastor, amb l'objectiu de recuperar l'antic museu i vetllar perquè l'antiga col·lecció no desaparegués, en un moment en què ja estava començant a desfer-se. Aquest va ser el punt de partida d'una història, com tantes de la Transició, que ha durat fins a l'any 2018. De les 285 peces que s'hi podien veure exposades, 63 van quedar dipositades al Museu de Mallorca.
- El Pla director desenvolupat per Elena Juncosa, Hortensia Blanco i Lúcia Homs, l'any 2002. El va encarregar el Consell de Mallorca amb l'objectiu d'establir les directrius d'un futur museu de la mar a Mallorca. El Pla director tenia l'esperit d'establir un museu central situat a Palma, amb diverses seus territorials o compartit amb diverses seccions. El pla pretenia generar un museu territorial que recollís diferents aspectes vinculats al mar, en diversos punts de la geografia mallorquina. D'aquesta primera acció generadora d'un espai museístic, només es va aconseguir crear el Museu de la Mar a l'antic oratori de Santa Caterina, al Port de Sóller, vinculat a un pla d'excel·lència turística que comptava amb fons europeus.
- El Pla territorial de Mallorca aprovat l'any 2004 parla de la creació d'un museu marítim a la badia de Palma i un altre de la pesca a Cala Ratjada, emmar-

cats en el Pla de desenvolupament sostenible, aprovat l'any 2003 amb l'objectiu de contribuir a la dinamització i la projecció mediambiental, cultural i turística de l'illa. Aquests museus havien de tractar el medi marí de manera transversal: hi havien de confluïr aspectes com l'arqueologia subaquàtica i la navegació en el món antic, la cartografia medieval, la pirateria i el corsarisme, la construcció naval mallorquina, l'etnologia marítima, els treballs relacionats amb la mar, la biologia i l'ecologia marina i pesquera, i també l'oci a la mar¹.

- Les maneres de fer de la direcció gerència del nou museu, que s'envolta d'un equip de persones, vinculades directament o indirectament al projecte, que propicien el treball col·laboratiu i participatiu en diferents aspectes del procés de creació del museu i de la seva feina. El perfil professional de la direcció prové de l'àmbit educatiu i la gestió cultural.

Partint d'aquesta base es comença a crear un projecte de participació amb l'objectiu de generar un museu nou, on la ciutadania i els diferents agents que han lluitat al llarg dels anys per a la seva existència siguin els protagonistes de la història i hi contribueixin, que es vinculin a la institució i generin propostes i coneixement entorn del patrimoni marítim material i immaterial que en molts casos custodien. Aquest procés constructiu ha de permetre que els diferents agents participin en la presa de decisions a l'hora de programar accions relacionades amb el museu. Ara bé, no es pot oblidar que és una institució pública la que impulsa el projecte, i que marca uns límits d'acció, alhora que es vol posar al servei de les persones.

Es tracta, doncs, d'un projecte ciutadà que es vol construir de manera descentralitzada, amb una seu central a Palma, concretament al Centre Cultural Ses Voltes (d'ara endavant Ses Voltes), un espai per recuperar i museïtzar. La descentralització ha de recollir les diferents expressions marítimes de l'illa i les necessitats de les seves comunitats.

Aquesta construcció ha de desplegar-se en quatre àmbits de treball:

1. Generar la infraestructura necessària per poder mostrar-se i desenvolupar-se. El Consorci no disposa d'un espai propi de treball.
2. Generar equip de treball. En un primer moment, el projecte disposa d'una única figura: la direcció gerència.
3. Generar activitats museístiques: socioeducatives, de recerca i de recuperació del patrimoni i de l'antiga col·lecció del Museo Marítimo Baleares. Hi ha una comunitat que espera i pressiona per veure actuar el Consorci.
4. Treball de futur. Paral·lelament al naixement del Consorci, l'Autoritat Portuària de Balears comença a desplegar una remodelació del port de Palma amb les diferents institucions que, d'una manera o altra, fan ús de l'espai: Club de Mar, Real Club Náutico de Palma, Ajuntament de Palma i la zona industrial ocupada per Astilleros de Mallorca, la llotja de pescadors i la Confraria de Pescadors. Per aquesta darrera àrea es planteja la creació d'un futur Museu Marítim de Mallorca.

■ ANY 1, AGOST DE 2018 - AGOST DE 2019. HA NASCUT UN NADÓ

Un cop es posa en marxa el projecte de Museu Marítim de Mallorca s'inicia un procés de participació que inclou diversos aspectes i es desenvolupa en diferents fases, amb l'objectiu de fer del museu un espai de trobada i un lloc de participació, per construir un projecte conjunt entre la institució i la ciutadania. L'agost de 2018 hi ha un seguit de reunions amb diferents agents, que d'una manera o altra han participat en el procés de creació del Consorci al llarg de la legislatura 2015-2019. Cal destacar les trobades amb l'Associació d'Amics del Museu Marítim de Mallorca, amb els Alzinaires, amb la Federació d'Associacions de veïns de Palma o amb el cap del Taller de Mestres d'Aixa del Consell de Mallorca i president de l'Associació de Mestres d'Aixa de Mallorca. Aquests primers contactes tenen l'objectiu de donar a conèixer el projecte guanyador del concurs a la direcció gerència del museu² i explorar el sentiment dels diferents agents envers el museu i en-

vers la persona que l'anava a dirigir: un professional vinculat al món dels museus i els espais culturals, però que no procedia del món marítim.

El novembre de 2018 es propicia una segona trobada amb diferents agents independents o vinculats a entitats associades al món marítim. Aquesta segona ronda de contactes es planteja en dos formats:

1. Mitjançant videoentrevista, feta el 5 de novembre a la *Balear*, una embarcació declarada BIC i gestionada pel Consell de Mallorca. En aquesta trobada es va convocar un conjunt de persones, que responien als eixos de treball del museu. Se'ls va fer la pregunta següent: "I tu, quin museu t'imagines?"³, amb la intenció d'esbrinar quin relació volien tenir amb el museu, quins debats hauria d'afrontar el museu, i quin paper havia de tenir la institució amb relació al seu àmbit d'interès.

Hi van participar onze persones: el president de l'Associació d'Amics del Museu Marítim de Mallorca; la presidenta de l'Associació d'Amics de l'*Alzina* (un llaüt declarat BIC); un vocal de l'Associació de Veïns de Palma (imatge 1); el subdirector de la *Gaceta Náutica*, revista especialitzada en el món de la nàutica; el cap del Taller de Mestres d'Aixa del Consell de Mallorca; el tècnic de Patrimoni Marítim del Consell de Mallorca; un mariner de la *Balear*; un mestre xarxaire; una investigadora de la Universitat Autònoma de Barcelona vinculada als museus i la comunicació; el nebot del darrer mestre d'aixa que va construir pailebots a Mallorca; un capità marítim vinculat a l'Autoritat Portuària de Balears; una biòloga de l'Institut Mediterrani d'Estudis Avançats; i el mateix director del museu. Aquesta trobada es va documentar i filmar, de manera que va esdevenir un primer document de treball i contacte entre el museu i els agents: s'iniciava una travessia.

2. Una segona jornada de treball, organitzada per al dia 22 de novembre. Hi van participar algunes de les persones que van ser filmades unes setmanes abans i d'altres que s'incorporaven al grup de treball. En aquesta ocasió, van ser dotze els agents que es van reunir a Ses Voltes: un membre de l'Institut Balear d'Estudis en Arqueologia Marítima; un mestre xarxaire; la coordina-

Imatge 1. Vocal de l'Associació de Veïns de Palma, entrevistat el novembre de 2018

dora de l'extinta Fundació Joves Navegants; un col·laborador de la Real Asambleia de Capitanes de Yate; el president de l'Associació d'Amics del Museu Marítim de Mallorca; el patró major de la Confraria de Pescadors de Palma; un faroner; un vocal de la Federació d'Associacions de Veïns de Palma; el subdirector de la *Gaceta Náutica*; un periodista especialitzat en el món nàutic; un mestre d'aixa; i un mariner i un tècnic de patrimoni marítim del Consell de Mallorca i dos tècnics de projectes europeus del Consell de Mallorca que estaven desenvolupant un projecte Interreg Chersich sobre el patrimoni pesquer.

En aquesta segona sessió de treball es va presentar el resultat de les entrevistes fetes uns dies abans a l'embar-

cació *Balear*. Tot seguit, es va dividir el grup de dotze persones en dos cercles, mirant de trobar l'equilibri entre els diferents sectors representats. Va conduir la jornada la Dra. Catalina Gayà Morlà, experta en comunicació, dinàmiques de treball participatiu i coneixedora del món marítim. La dinàmica va girar entorn de la pregunta següent: "Com us voleu vincular al museu?". S'hi van obrir dos torns de paraules: en el primer torn van intervenir sis agents, situats en un cercle central, mentre la resta es mantenia a l'escolta; en el segon torn, les persones que abans escoltaven van passar a intervenir en el cercle central. Les dues rondes d'intervencions van durar mitja hora, i després s'hi va obrir el debat conjunt, a tall de conclusió, acotat a 15 minuts (imatge 2).

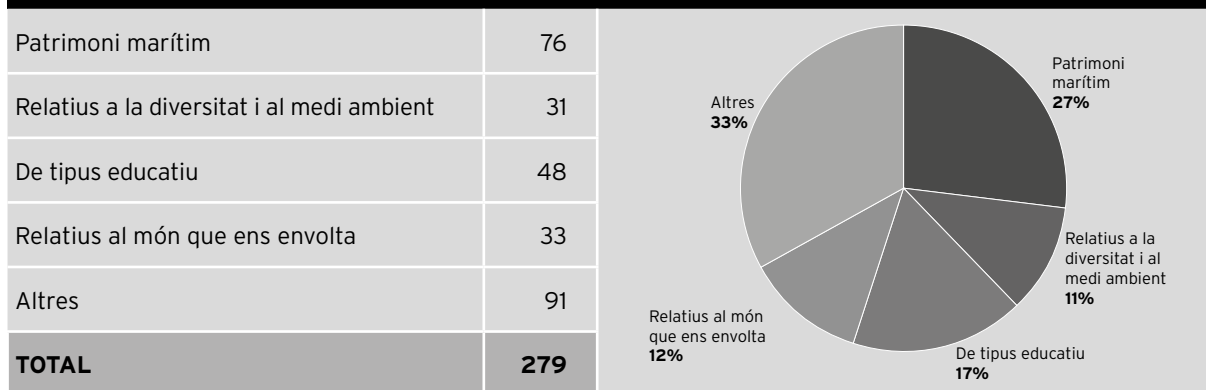
Imatge 2. Dinàmica de treball generada a Ses Voltes, novembre de 2018

Paral·lelament, a Ses Voltes es fa una petita exposició presentació dels eixos de treball del museu amb el títol “La Xarxa dels Desitjos”. La xarxa dels desitjos és la metàfora d'un naufrag que escriu en un paper el desig de ser rescatat i l'introdueix dins d'una botella de vidre. En aquest cas es volia recollir el sentiment de la població envers la creació d'un nou museu. Les persones que van visitar Ses Voltes entre el desembre i el gener van dipositar els seus desitjos a la xarxa. El resultat va ser de 279 missatges dipositats a la xarxa, distribuïts com indiquen la taula i el gràfic 1 de la pàgina següent.

Com a fruit de les accions dutes a terme la tardor de l'any 2018 sorgeixen les Primeres Jornades d'Estudis de la Mar (imatge 3). El novembre ja s'havia manifestat el de-

sig d'organitzar unes jornades d'estudis. Aquestes jornades van girar entorn dels quatre eixos de treball del museu: biodiversitat, patrimoni marítim subaquàtic, flotant i terrestre; eixos que van generar espais de debat i eines per poder plantejar i replantejar la nostra relació amb el medi marí i amb el patrimoni. S'hi van implicar, d'una manera o altra, els diferents agents que van participar en les reunions dutes a terme el novembre de 2018. Tots van participar en taules rodones, ponències o tallers, o com a espectadors actius dels debats generats. A més, s'hi va convidar especialistes en patrimoni marítim del Museu Marítim de Barcelona, del Museu de la Pesca de Palamós, de l'Institut Balear d'Estudis en Arqueologia Marítima, d'entitats que treballen en l'àmbit del medi ambient com

GRÀFIC 1. RESULTATS DE LA XARXA DELS DESITJOS A PALMA

ara l'Institut Espanyol d'Oceanografia, Save The Med o Rezero, i experts en diferents matèries vinculades a la generació de coneixement i treball en museus.

La xarxa dels desitjos inicia la seva itinerància. Es mobilitza, amb el suport del Taller de Mestres d'Aixa, per diferents fires nàutiques de Mallorca: Fira Nàutica de Porto Cristo, II Fira del Peix de la Colònia de Sant Pere, Primera Trobada d'Embarcacions Tradicionals d'Eivissa, Fira de l'Esport Nàutic de Can Picafort i el Dia Mundial del Medi Ambient de Palma.

Al mes de març, se signa un conveni entre el Consorci Museu Marítim de Mallorca i l'Ajuntament de Sóller per la cessió i la gestió del Museu de la Mar del Port de Sóller, amb el qual es va recuperar un espai que estava tancat des de l'any 2012, a partir de les reformes i els replantejaments estratègics que es van dur a terme a l'Ajuntament sollerenc, fruit de la crisi econòmica i financera que va començar l'any 2008.

D'aquesta manera es reprenia el projecte de desplegament territorial del Museu Marítim de Mallorca. Amb la reobertura del museu es va programar un petit projecte de tallers familiars per als illencs i de visites guiades i tallers per a les escoles de Sóller i el Port de Sóller. L'objectiu era

donar a conèixer l'espai als centres educatius municipals i al públic familiar de l'illa, per convertir-lo en propi, territorial, i generar un espai d'ampliació educativa per a les escoles municipals. Fruit d'aquesta obertura, es va cedir una sala del museu al CEIP Pere Cerdà del Port de Sóller, per tal que hi presentessin el projecte de centre, dedicat a la recollida de plàstics a la platja del port i l'impacte que els plàstics tenen en les nostres vides i sobre el medi ambient (imatge 4). L'exposició rep el nom de "Pus Plàstics".

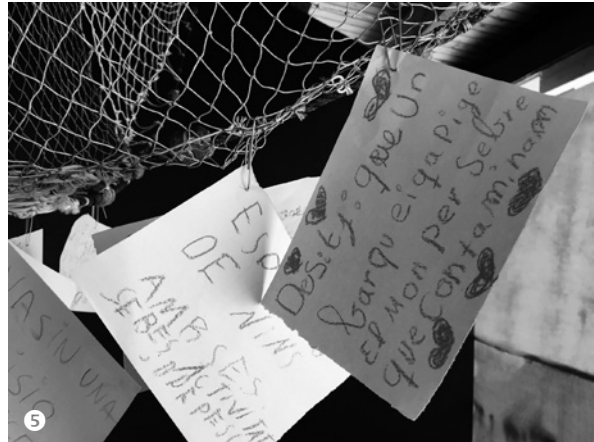
Al Museu de la Mar, s'hi va instal·lar una nova xarxa dels desitjos, aquest cop de caràcter permanent i fent servir la reproducció d'una petita xarxa de bou.

Quan tot just començava a caminar el Museu de la Mar de Sóller, es va signar un conveni entre l'Ajuntament de Palma i el Consorci Museu Marítim per la cessió i la gestió d'una part de l'edifici de Ses Voltes. D'aquesta manera, continuava desplegant-se el Pla territorial de 2004, amb la creació d'un espai museístic a Palma i un altre de descentralitzat al Port de Sóller, en comptes del projecte inicial de Cala Ratjada, a Capdepera. A més, s'obria l'oportunitat de desenvolupar el projecte museístic presentat per la direcció gerència en què es parlava de Ses Voltes com l'espai per al futur museu.

Imatge 3. Participació a les Primeres Jornades d'Estudis de la Mar

Imatge 4. Explicació del projecte "Pus Plàstics" als pares i mares del CEIP Pere Cerdà

Imatge 5. Resultat de la xarxa dels desitjos al Museu de la Mar de Sóller

l'espai dins el teixit cultural del Port, una localitat mancada d'infraestructures culturals (imatge 5). En el període de tancament, l'oratori del museu es va fer servir com a espai polivalent per dur a terme jornades culturals, concerts, casaments...

A Ses Voltes, s'havia iniciat un període d'abandonament des de l'any 2016, en què es va tancar el Centre d'Art Contemporani Ses Voltes, el seu darrer ús.

Amb aquestes primeres accions, el museu i la institució es comencen a desplegar, amb un protagonisme central de la comunitat d'agents més pròxima al museu.

El present és il·lusionant i el futur és engrescador.

■ ANY 2, SETEMBRE DE 2019 - AGOST DE 2020. PRIMERES PASSES

Així, doncs, el projecte s'anava desenvolupant, pel que fa a infraestructura. Ara s'obria el període d'adequació dels espais per fer-los més accessibles i consolidar-los com a museus visitables.

En el cas del Museu de la Mar, es van iniciar una sèrie de reformes i actualitzacions de l'espai, sense oblidar l'obertura al públic i la generació d'activitats, tenint en compte els objectius propis dels museus i la imbricació de

A partir del segon any de funcionament, des del setembre fins al desembre, continuen desplegant-se els quatre àmbits de treball del museu. Pel que fa a l'adequació dels dos espais, el treball se centra en el Museu de la Mar de Sóller, que ja disposava d'una exposició que es podia obrir al públic i una sala que s'havia d'adaptar a un projecte nou. En canvi, la situació de Ses Voltes requeria un treball centrat en la posada a punt de la infraestructura.

Aquest treball s'havia de coordinar amb l'Ajuntament de Palma, amb qui es comparteix part de l'edifici.

Pel que fa al segon punt dels àmbits d'actuació, es va incorporar una administrativa al Consorci i es treballava en la contractació de tercers per desenvolupar diferents projectes i accions.

A principis de setembre, el museu va començar a treballar en el Pla director, que combina dues línies de treball: el Pla director per al Museu de la Mar i el Pla estratègic per a la museïtzació de Ses Voltes.

Quant al punt tercer dels àmbits de treball continuen desplegant-se diferents accions, moltes de les quals són fruit de la feina feta al llarg de les Primeres Jornades d'Estudis de la Mar.

Una primera materialització de les jornades és el Decàleg de Bones Pràctiques entorn de la Mar⁴, que va ser presentat l'octubre. Es refereix a diferents aspectes com la protecció del patrimoni marítim, la pesca i la gastronomia de proximitat, la protecció de la posidònia, la reducció del consum i ús de plàstics, o la visibilització de la dona en el món de la mar.

Una segona acció, vinculada a les demandes dels agents, és la recuperació del patrimoni pesquer. El mateix octubre es va signar un conveni de donació de l'embarcació *Valldemosa*, datada l'any 1926 i construïda a les drassanes dels germans Ballester al Port de Palma. En aquell moment, es trobava sota la tutela de l'Ajuntament de Ciutadella.

El desembre comença a desplegar-se la recerca del Museu Marítim de Mallorca. Acull dues de les necessitats expressades per la comunitat al llarg de les Primeres Jornades d'Estudis de la Mar: recerca sobre el patrimoni immaterial, concretament entorn de la memòria oral relacionada amb les arts de pesca; i localització i estudi de l'antiga col·lecció del Museo Marítim Balears i de possibles col·leccions públiques o privades susceptibles de ser incorporades a la futura exposició de Ses Voltes.

En el primer cas, la recerca se centra en la memòria oral de la comunitat marítima del Port de Sóller, focalitzada en la història personal de dotze testimonis que, plegats, ens expliquen una història comuna, des de principis dels anys trenta del segle xx, amb un record viu de

la tradició dels grans navegants, fins a l'actualitat, amb la incorporació de joves patrons, no vinculats a les grans famílies de pescadors del port, passant per la desaparició d'una important nissaga de mestres d'aixa, l'erupció del turisme de masses i l'obertura de Mallorca al món turístic.

La segona línia de recerca se centra, en un primer moment, en l'intent de localitzar l'antiga col·lecció del Museo Marítim de Baleares, que estava constituïda per 285 peces el primer any d'existència del museu, de les quals quedaven 125 l'any 1974, 108 de les quals, al seu torn, van ser inventariades com a pròpies del museu, no cedides temporalment, i 16 com a cedides per particulars. D'aquest conjunt de peces, en l'actualitat en trobem 60 de les 63 que van ser lliurades l'any 1987 al Museu de Mallorca. La resta estan dispersades o desaparegudes.

A aquesta recerca, s'hi ha sumat la localització de diverses peces que formen part de col·leccions públiques, d'espais eclesiàstics i de l'àmbit privat de diferents col·leccionistes. Cal destacar dues col·leccions: la formada per 24 embarcacions, 4 motors i 3 parelles de portes de barques del bou i 1 gigre de barraca de l'Associació d'Amics del Museu Marítim de Mallorca, i la col·lecció del mestre d'aixa Pep Toni Munar, el qual fa una donació integral del taller de mestres d'aixa familiar, composta per 684 peces, entre els quals cal destacar 3 embarcacions, diferents plantilles i eines de treball úniques, per la seva singularitat.

Aquestes dues línies de recerca han donat els resultats següents:

- Generació de l'espai "La remor de la memòria" al Museu de la Mar de Sóller, al qual ha dotat de nou contingut museístic. El projecte de recerca el va dur a terme la Dra. Catalina Gayà Morlà i la intervenció artística, el col·lectiu Sa Galania. L'objectiu era satisfer una demanda dels diferents agents pròxims al museu i fer que els veïns del museu del Port s'apropiessin de l'espai, que el fessin seu.
- Generació d'una proposta de possible col·lecció amb 962 ítems, 75 dels quals es proposa d'exposar-los al museu que s'està gestant a Ses Voltes de Palma. Aquesta recerca del patrimoni material la va fer l'es-

pecialista en patrimoni marítim Manuel Gómez Planas. L'objectiu era dotar d'una col·lecció el museu.

A aquestes línies de recerca vinculades al patrimoni marítim, tant material com immaterial, s'hi suma una tercera línia de recerca i experimentació vinculada al món educatiu. Arran del lema del Dia Internacional dels Museus⁵ de l'any 2020, "Museus, diversitat, inclusió social i igualtat", s'obre un nou procés participatiu, aquest cop vinculat a una proposta de codisseny d'un espai educatiu per a Ses Voltes. El museu estava orientat a la comunitat educativa de Palma. El projecte el va proposar i coordinar la direcció del museu i hi va mitjançar el col·lectiu de mediació artística Sa Galania. Tenia l'objectiu de demanar als joves per què deixaven d'anar als museus quan ja no ho feien amb l'escola, i convidar-los a repensar i dissenyar un espai inclusiu per a ells.

A la tardor, el museu comença a ser visible en les xarxes internacionals de museus marítims. Es participa en una jornada de treball en el marc de l'Associació de Museus Marítims de la Mediterrània en la qual es treballa l'art de la navegació a vela llatina i al terç com a possible candidata a patrimoni immaterial de la UNESCO. La jornada se celebra al Museu Marítim de Barcelona.

Paral·lelament al desplegament dels àmbits primer a tercer, s'inicien els treballs d'assessorament i consultoria relacionats amb la possible creació del futur Museu Marítim de Mallorca a la zona actualment ocupada per Astilleros de Mallorca. Els treballs es duen a terme amb l'empresa guanyadora del concurs bàsic constructiu: Isla Architects.

L'any 2020 prometia ser un bon any i actiu. Pel que fa al primer àmbit de treball, continuaven adequant-se els espais del Museu de la Mar i de Ses Voltes. En el marc de l'àmbit segon, s'incorporava una tècnica jurídica al Consorci, i pel que fa a l'àmbit tercer continuaven desplegant-se les accions engegades entre finals d'estiu i el desembre de 2019.

El febrer es va presentar i aprovar el Pla director / Pla estratègic per al museu, per desplegar en els pròxims quatre anys. Inclou la consolidació del Museu de la Mar de Sóller, la plantilla de treball, la incorporació de la col·

lecció i l'obertura de Ses Voltes com a espai central del Museu Marítim de Mallorca.

El mateix febrer es van celebrar les Segones Jornades d'Estudis de la Mar (imatge 6). Aquest cop no es va treballar directament amb la comunitat marítima pròxima al museu, sinó que es volia generar unes jornades sobre la definició de museu i el seu vessant més accessible i inclusiu. S'hi van programar conferències i debats entorn de l'accessibilitat, la gestió del territori, l'educació i el treball expositiu. Hi van participar un conjunt de professionals referents en els seus àmbits d'actuació i de representants d'institucions referents en el seu camp de treball: Museu Marítim de Barcelona, Museu Thyssen Bornemisza, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, Albaola, Museu d'Història de Manacor, Ecomuseu de les Valls d'Àneu; s'hi va fer una conferència sobre la comunicació relacionada amb el patrimoni, una de centrada en l'àmbit del joc i una altra que tractava les diferents solucions arquitectòniques per a persones amb dificultats físiques i sensorials aplicades als museus. Aquestes jornades també es van aprofitar per presentar a la societat el Pla director del museu, el projecte de recerca centrat en la memòria oral i l'estat de l'estudi de col·leccions.

L'objectiu era plantejar qüestions i dubtes i obrir camins amb vista a la museïtzació de Ses Voltes en què la comunitat marítima, aquest cop, no fos activa en la dinàmica expositiva de les jornades, sinó en els debats generats a través dels professionals del sector museístic. Les temàtiques no havien d'estar necessàriament vinculades a l'àmbit del patrimoni marítim, sinó a l'àmbit dels museus i com poden contribuir a l'apoderament de les societats que els acullen. D'aquesta manera, un cop més, la comunitat marítima era interpel·lada a participar en la construcció del museu i del seu discurs expositiu. El resultat de les jornades i els debats emergits havia d'incorporar-se a la museïtzació de Ses Voltes, que s'ha de produir l'any 2021.

Pel que fa al projecte de codisseny del que podria ser l'espai educatiu de Ses Voltes, la recerca partia de la pregunta següent: "Per què els joves no aneu als museus?". A partir d'aquí, s'obria un diàleg per pensar com hauria de ser un espai educatiu d'un museu perquè el freqüentes-

sin. S'entenia que el museu, amb caràcter general, havia de ser educatiu i atractiu per a ells i elles, però el projecte se centrava en l'espai educatiu com a punt de trobada per a joves. La pregunta i la posterior pluja d'idees es va fer a dos cursos dels centres Cooperativa Jovent i de l'IES Joan Alcover (imatge 7). Aquestes dues sessions foren presencials, i els resultats els van treballar, ja telemàticament per l'aparició de la covid-19, els grups de grau superior de formació professional d'Animació Sociocultural i Integració Social de l'IES Ramon Llull. Més endavant,

els alumnes de quart curs de l'assignatura de Disseny d'Interiors de l'Escola de Disseny de les Illes Balears van treballar el resultat dels quatre cursos, de manera individual o en grup, i van generar vuit propostes d'espais educatius per a Ses Voltes⁷. Aquestes propostes es van presentar, de manera presencial al futur espai educatiu, el 26 de setembre en el marc del Dia Marítim Internacional, que girava entorn de la sostenibilitat dels mars. La sostenibilitat i el medi ambient foren un dels eixos treballats al llarg del projecte i, per tant, encaixava amb la Diada.

Pel que fa a la recerca relacionada amb la memòria oral, les entrevistes es van haver d'interrompre durant el període de confinament (març-juny) i es van reprendre de manera progressiva, amb els diferents protagonistes de la història viscuda al Port de Sóller. Es va trobar l'equilibri entre els diferents relats d'homes i dones, com també entre els diferents aspectes de la quotidianitat viscuda en el període de la pre-Guerra Civil Espanyola fins a l'arribada del segle XXI. D'aquesta manera, es feia participants del museu diverses persones vinculades a la història del port.

En la recerca de l'experimentació amb nous llenguatges comunicatius es va dur terme un projecte d'interven-

ció artística a l'espai de la memòria, que va donar el nom al projecte global "La remor de la memòria", on el grup de mediació artística Sa Galania va fer un *mapping* i una instal·lació amb els retrats dels dotze protagonistes de la recerca, que construïen una narració col·lectiva des de la individualitat de la vivència personal (imatge 8).

El projecte complet va ser presentat l'agost, amb els protagonistes de la recerca, que amb aquesta proposta passaven a formar part del museu, amb una sala on ells i elles, i no els objectes que havien fet servir al llarg de les seves vides, eren els protagonistes de la història. D'alguna manera, el patrimoni immaterial viu, s'immortalitzava

homenatjant la gent senzilla que en el seu dia a dia i de manera inconscient ha construït la història, més enllà de la vida viscuda.

Al mateix temps que es presentava el projecte “La remor de la memòria”, també es tancava una segona recerca, la centrada en la localització de les peces que han de nodrir la futura col·lecció del museu de Ses Voltes. Després de mesos de recerca, s’han localitzat un total de 17 col·leccions i de 962 ítems. D’aquest material s’ha fet una primera selecció de peces per nodrir les diferents sales expositives de Ses Voltes. Totes elles abracen diferents aspectes relacionats, com les àmfores o llànties provinents de diferents pesis de l’illa, exvots, instruments de navegació, ormejos de pesca, maquetes de diferents embarcacions i altres elements que al llarg dels segles han construït el ric i bast patrimoni illenc: Museu de Mallorca, 18 peces; Museu de la Mar del Port de Sóller, 1; Museu d’Història de Manacor, 4 peces; Associació d’Amics del Museu Marítim de Mallorca, 6; Confraria de Pescadors Sant Pere, de Palma, 1; Guillem Amengual Taberner, 6; Ports de les Illes Balears, 2; Convent de monges cantoneses agustines de Santa Maria Magdalena, 4; Manel Domènech Bestrad i Carme Vázquez Ferrer, 12; Antoni Juncosa Aysa, 9; família Blanes, 1; Xavier Pastor, 1; Agustín Chichón, 2; Catalina Bestard, 1; Pep Toni Boliquet, 12; Manuel Gómez Planas, 3. També s’ha adquirit el bot descobert *U’Moll*, construït a principis del segle xx pel mestre d’aixa Miquel Moyà i propietat de Joana Far.

Només començar l’estiu es va publicar un material didàctic derivat del Decàleg de Bones Pràctiques, la guia *Embarcacions tradicionals de Mallorca*⁸, amb l’objectiu d’acostar les diferents tipologies d’embarcacions menors als alumnes dels diferents cursos de vela que organitza la Federació Balear de Vela i de dotar de material didàctic el Museu de la Mar.

■ ANY 3, SETEMBRE 2020 - AGOST 2021. COMENÇA EL CAMÍ

Un cop acabat l’estiu continua desplegant-se el segon àmbit de treball. Ara es comença a treballar en el comissariat del que ha de ser l’exposició de Ses Voltes, que, tal

com indica el Pla director, ha de ser permanentment temporal. En aquest treball de comissariat, s’hi impliquen Laia Seró i Catalina Gayà Morlà, que són coneixedores de les dinàmiques de treball del Museu Marítim de Mallorca, a més de respondre a un perfil professional dominador dels nous relats i la comunicació.

El primer guió que s’ha generat, per una banda, té en compte els eixos de treball del museu: biodiversitat, patrimoni marítim subaquàtic, flotant i terrestre; i, per l’altra, incorpora els treballs generats i els relats sorgits entre la comunitat marítima i el museu, i la col·lecció proposada per Manuel Gómez al llarg del seu treball de recerca. Tot aquest treball és presentat de tal manera que interpel·la la ciutadania a preguntar-se quina relació que té amb la mar.

A partir d’aquest moment, s’obre el procés de disseny del nou espai expositiu de Ses Voltes, on es pretén contrastar les diferents fases de treball amb la comunitat.

L’objectiu final d’aquest treball és tenir museïtzat l’espai de Ses Voltes i poder-lo obrir al públic, de manera estable i permanent al segon semestre de l’any 2021.

Fins que no s’assoleixi l’objectiu final es vol obrir l’espai de manera parcial amb una petita exposició de joguines artesanes: “Mestres d’aixa de butxaca”, treballada amb el Museu Marítim de Barcelona, i la Sala de les Barques, i accions puntuals, com ara conferències i tallers.

En paral·lel a les tasques de museïtzació de Ses Voltes, es continua treballant amb la comunitat:

- Es dissenya, conjuntament, un cicle de xerrades trimestrals, amb el títol de “Converses amb la mar”. Cada agent proposa una conferència a la direcció del museu, que assumeix el disseny del cartell, i la difusió i la gestió de l’activitat, i cedeix l’espai i la infraestructura necessaris per retransmetre les conferències en directe a través de les diferents xarxes socials que gestiona.
- Se’ls fa partícips del programa de ràdio *El far*, de temàtica marítima, que la tardor de 2020 ha obert una secció dedicada als museus marítics en què participen el Museu Marítim de Barcelona i el Museu Marítim de Mallorca.

Imatge 8. Diferents testimonis que van participar en la recerca emmarcada dins el projecte "La remor de la memòria"

- Es treballa en la iniciativa "Museus com a corredors segurs", juntament amb vuit museus més de Mallorca, amb l'objectiu de facilitar un programa de visites guiades als diferents espais, a la recerca del públic local.

Per tant, el treball participatiu per a la consolidació del museu es desenvolupa al mateix temps que se'n construeixen l'estructura i la infraestructura, que han de poder garantir-se l'any 2021 i que han de permetre refermar la institució i fer-ne el desplegament territorial tant al Port de Sóller com a Palma.

Mentrestant, el quart àmbit d'actuació, la possible futura seu del Museu Marítim de Mallorca al Port de Palma, continua les seves passes de definició a la recerca de concreció.

■ CONCLUSIONS

Amb l'experiència del Museu Marítim de Mallorca es pot comprovar que l'Administració pot cercar fórmules de permeabilitat social, en què es convida els agents més propers al seu objecte d'interès, en aquest cas els vincu-

lats a la defensa del patrimoni marítim, a ser partícips del procés creatiu, constructiu i dinamitzador de la institució, en aquest cas, museística, que pretén respondre i imbricar-se en els debats més actuals de la museística contemporània, tot seguint l'esperit definidor del que ha de ser un museu del segle XXI segons les darreres propostes de la UNESCO.

Los museos son espacios democratizadores, inclusivos y polifónicos para el diálogo crítico sobre los pasados y los futuros. Reconociendo y abordando los conflictos y desafíos del presente, custodian artefactos y especímenes para la sociedad, salvaguardan memorias diversas para las generaciones futuras, y garantizan la igualdad de derechos y la igualdad de acceso al patrimonio para todos los pueblos. Los museos no tienen ánimo de lucro. Son participativos y transparentes, y trabajan en colaboración activa con y para diversas comunidades a fin de coleccionar, preservar, investigar, interpretar, exponer y ampliar las comprensiones del mundo, con el propósito de contribuir a la dignidad humana y a la justicia social, a la igualdad mundial y al bienestar planetario⁹.

En aquests processos participatius cal tenir en compte sempre aquests dos aspectes: qui els impulsa (en el cas que ens ocupa, la institució, quines característiques té i fins on pot permeabilitzar-se) i qui hi participa (en el cas del Museu Marítim de Mallorca, una comunitat propera i activa que vol participar en el procés de treball i constructiu del projecte). Aquesta comunitat ha de saber fins a quin punt pot implicar-s'hi i ha de tenir en compte que ella mateixa és plural, no monolítica, i amb unes característiques, idiosincràsies i capacitats pròpies que l'han de fer generosa envers els diferents membres que la formen i envers la institució.

Es tracta, doncs, de cercar l'equilibri entre els diferents agents i la institució per treballar en favor d'un interès comú i compartit. Aquest interès ultrapassa el particular, perquè el museu i el patrimoni que pretén recercar, recuperar, conservar i difondre és un bé públic que es dona a la ciutadania, tant si se sent com si no se sent interessa-

da i interpellada pels béns patrimonials, materials i immaterials que se salvaguarden, que representen la riquesa i la diversitat cultural de la humanitat.

Aquest treball ha de poder trobar l'equilibri entre dues esferes:

- La creació de la infraestructura i l'estructura des de l'àmbit públic, l'Administració.
- La posada al servei de la ciutadania de la institució, fent-la partícip de la generació d'accions.

D'aquesta manera, podem afirmar que aquesta mena de projectes són més transparents i democràtics, ja que cerquen de fer partícips els ciutadans i ciutadanes en el bé públic, que ha de ser comú.

■ NOTES

1. https://www.conselldemallorca.cat/media/21547/ptm_memooria_2004_cat.pdf, 179.
2. El projecte presentat gira entorn de quatre eixos: la biodiversitat marina, d'una banda, i el patrimoni marítim, desenvolupat en tres eixos, de l'altra: subaquàtic, flotant i terrestre. Aquests eixos de treball han de facilitar espais de trobada i reflexió sobre la manera com la ciutadania es relaciona amb la mar. El projecte té molt present la participació ciutadana.
3. <https://youtu.be/z9UDNBUIf4>.
4. <https://youtu.be/PuM9hEXMDkE>.
5. <https://icom.museum/es/nuestras-acciones/eventos/di-internacional-de-los-museos/>.
6. La franja d'edat volia centrar-se en els joves que deixen d'anar, de manera regular, als museus amb l'escola fins que tornen a anar-hi quan són pares i mares, mínimament sensibilitzats per les activitats culturals, i concretament museístiques, en el marc de les activitats familiars que els centres ofereixen. Es va valorar una franja d'edat dels 14-16 anys fins als 30-35 anys.
7. <https://youtu.be/seLflhCY6FI>.
8. https://museumaritim.conselldemallorca.cat/documents/867102/2711927/20200615-EMBARCACIONES_TRADICIONALS.pdf/5f9dc8aa-d0e4-821b-c53e-743cfe0f3bec?t=1603350970730.
9. <https://icom.museum/es/recursos/normas-y-directrices/definicion-del-museo/>.